

KOMASHYNSKA Y.V., stud.,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

SENTENCE STRUCTURES WITH THE MEANING OF EVALUATION IN LATIN LANGUAGE

The article reviews the category of evaluation on the background of the syntactic system of the Latin language and analyses the formal structural and functional-pragmatical peculiarities of the sentence structure with the meaning of evaluation (on the material of the "Ab urbe condita" by Titus Livius, "Oratio in Catilinam prima. In senatu habita" by Marcus Tullius Cicero, "Commentarii de bello Gallico" by Gaius Julius Caesar, "Liber de excellentibus ducibus exterarum gentium et ex libro de latinis historicis vita Catonis et Attici" by Cornelius Nepos, "Ad Maecenatem Omnibus, maxime vero avaris, sortem suam gravem esse" by Quintus Horatius Flaccus).

УДК = 81'255 Е. Берджес

Корняга К.К., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ "NADSAT" В УКРАЇНСЬКОМУ ТА РОСІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДАХ РОМАНУ ЕНТОНІ БЕРДЖЕСА "МЕХАНІЧНИЙ АПЕЛЬСИН"

У статті досліджуються особливості відтворення "nadsat" у перекладах роману Ентоні Берджеса "Механічний апельсин". Виявлені перекладацькі стратегії, обрані українськими та російськими перекладачами.

Ключові слова: сленг, штучна мова, одомашнення, перекладацька стратегія.

"Механічний апельсин" – роман англійського письменника Ентоні Берджеса, написаний 1962 року. Книга стала одним із найпопулярніших творів англомовної літератури ще за життя автора, була неодноразово занесена до списків найкращих романів англійської та англомовної літератури (100 найкращих англомовних романів з 1923 по 2005 за версією "Time"; 100 найкращих англомовних романів ХХ ст. за рейтингом "Modern Library" тощо) та витримала 330 видань [Worldcat]. Екранізація

Стенлі Кубріка стала одним із найпопулярніших фільмів 70-х років та була обсипана нагородами й номінаціями.

Найвідомішою рисою роману є так званий "nadsat" – підліткова мова, вигадана Ентоні Берджесом, – унікальне, поряд із "новомовою" Джорджа Орвелла, явище для літератури, яке є надзвичайно цікавим і з точки зору перекладності. У філологічній традиції англомовних країн існує цілий ряд термінів для штучної мови "nadsat": the slang of a clockwork orange [Cain 2006, 28], argot [Evans 1971, 5], nadsat talk [Watts] тощо.

Досліджуваний сленг "nadsat" базується на використанні іншомовних слів, незрозумілих англійському читачеві. Найвідоміше вигадане Берджесом слово – "horrorshow", на запит якого в Гуглі знаходимо 780,000 результатів і якому присвячено статтю в онлайн-словнику "Urban Dictionary" [Urban Dictionary]. Російська мова стала основним джерелом для "nadsat", але сленг також містить запозичення з їдиш, французької, римованого сленгу кокні тощо. Берджес хотів створити сучасний роман, який би не втрачав свіжості й багато десятиліть після виходу. Мовознавець за освітою, він розумів плинну натуру сленгу: сучасний сленг початку 60-х років здаватиметься застарілим та недоладним вже через десять років, для читача це буде "мова мами і тата". Назва сленгу "nadsat", який використовують тільки підлітки, є калькою англійського "teen": "eighteen" – "восемнадцать".

Оригінальність і, найголовніше, упізнаваність "nadsat" уже давно стала візитівкою "Механічного апельсина" та самого Ентоні Берджеса: сленг покинув фізичні межі книжки та посів місце у світі молодіжної культури (музичні гурти "Moloko", "Devotchka", "Campag Velocet", ліверпульський бар "Kogova", коктейль "Moloko Plus" та багато інших).

Зазначимо, що Ентоні Берджес так ніколи й не опублікував словничок вигаданого ним сленгу, бо, казав він: "Події, описані у цьому романі, треба відчувати, а не розуміти" [A Guide to Nadsat Talk]. Тому перекладач повинен перейнятися духом першотвору, зрозуміти його стилістичний та авторський задум і спробувати досягти в перекладі такого ж впливу, який оригінал мав на англійську аудиторію.

Актуальність теми зумовлена загальною тенденцією сучасних перекладознавчих досліджень до багатоаспектного аналізу художнього тексту. Також зазначимо, що в українському

перекладознавстві особливості відтворення індивідуального стилю Е. Берджеса у перекладі не вивчені.

Мета статті – проаналізувати стратегії, обрані українськими та російськими перекладачами для відтворення штучної мови "nadsat" у романі-антиутопії "Механічний апельсин".

Розглянемо стратегії, використані В. Бошняком та Є. Синельщиковим, які переклали твір російською мовою, що була джерелом сленгу для письменника. Володимир Бошняк переробив більшість слів "nadsat" так, щоб вони були зрозумілишими для російського читача ("deng" → "babki"), проте частина авторських слів збереглась ("ptitsa"). Вигадана мова у його перекладі записана англійськими літерами:

Our pockets were full of deng, so there was no real need from the point of view of crasting any more pretty polly to tolchock some old veck in an alley and viddy him swim in his blood while we counted the takings and divided by four, nor to do the ultra-violent on some shivering starry grey-haired ptitsa in a shop and go smecking off with the till's guts [Burgess 1986, 5].

Карманы у нас ломились от babok, а стало быть, к тому, чтобы сделать в переулке toltshok какому-нибудь старому hanyge, obtriasti его и смотреть, как он плавает в луже крови, пока мы подсчитываем добычу и делим ее на четверых, ничто нас, в общем-то, особенно не понуждало, как ничто не понуждало и к тому, чтобы делать krasting в лавке у какой-нибудь трясущейся старой ptitsy, а потом rvatt kogti с содержимым кассы [Бошняк 1991, 1].

Інший варіант перекладу пропонує Євген Синельщиков. За словами самого автора, "я попытался передать "надсадский" язык русских тинэйджеров – смесь молодежных сленгов 60-х – конца 80-х годов, где доминируют словечки английского происхождения" [Синельщиков 1991, 82]. На його переклад найбільший вплив мав сленг радянських хіпі та стиляг:

Then there was the starry very grim magistrate in the lower court govoreeting some very hard slovos... [Burgess 1986, 44].

Старый веник судья в Суде низшей инстанции произносил гневные спичи [Синельщиков 1991, 21].

Як правило, Євген Синельщиков не дотримується оригінального "nadsat" і вживає його, керуючись принципом зручності, доречності, ритму та задля досягнення комічного ефекту.

Відтворюючи сленг "nadsat", перекладач здебільшого використовує прийом компенсації:

The four of us were dressed in the height of fashion, which in those days was a pair of black very tight tights with the old jelly mould ... then we wore waisty jackets without lapels but with these very big built-up shoulders ... [Burgess 1986, 5].

*Весь мой **кодляк дресс** по последней **фэшин** – в черных, облегающих, как вторая кожа, **багги-юш**. Приталенные **куртецы** без **сливзов**, но с огромными накладными **шоулдерами** почти вдвое увеличивают размах наших далеко не хилых плеч* [Синельщиков 1991, 68].

Отже, перекладачі пішли кардинально різними шляхами: Володимир Бошняк обрав шлях форенізації (очуження), а Євген Синельщиков – доместифікації (одомашнення).

В українському перекладі Олександр Буценко передає "nadsat" російськими словами, записаними українськими літерами:

*I do not wish to describe, brothers, what other horrible **veshches** I was like forced to **viddy** that afternoon* [Burgess 1986, 61].

*Не хочу змальовувати, братики, інші жахливі **вещі**, що їх мене примусили **посмотреть** того дня* [Буценко 2004, 37].

О. Буценко не перекладає сленг українською мовою, але й не форенізує його, бо російську мову не можна вважати чужою для пересічного жителя України. Тому, мабуть, перекладач обрав проміжний шлях між двома типами перекладу, який можна схарактеризувати як форенізовано-доместифікований, або частково-очужений.

Розглянемо відтворення "nadsat" на прикладі перекладу одного речення:

*There were three **devotchkas** sitting at the counter all together, but there were four of us **malchicks** and it was usually like one for all and all for one* [Burgess 1986, 6].

*Біля стійки сиділи порядком три **девочки**, але ж нас, **мальчіков**, було четверо, і ми дотримувалися правила: один за всіх, усі за одного* [Буценко 2004, 1].

У цьому уривку слова "devotchkas" і "malchicks" передано за допомогою транслітерації російських слів українськими літерами: "девочки" та "мальчіков". Цей спосіб дозволяє читачеві зрозуміти значення виразів "nadsat" й полегшує сприйняття твору, хоча це є відходом від початкового авторського задуму, бо, як ми вже згадували, Ентоні Берджес в оригіналі залишив усі свої вигадані слова без пояснень. Російські слова, записані українською абеткою,

створюють враження "суржиковості", некультурності, маргіальності, тоді як у першотворі – загадковості, таємничості, зухвальства та виклику соціальним нормам. У цілому, в людини, яка читає роман українською, буде таке ж поєднання почуттів до носіїв "nadsat", якби вона читала його в оригіналі: відразу та співпереживання, зацікавленість відверто негативними героями. Однак, автор перекладу вирішив поступитися таємничістю сленгу та передати "nadsat" у кумедній формі.

Перекладач пропонує варіант аналогічний оригінальному, тільки пристосований до української дійсності, бо як "nadsat" займає проміжне становище між російською та англійською мовами, так і суржик є чимось середнім між українською та російською. Як і у першотворі, сторонні вкраплення різко виділяються з іншого нормативного тексту, запам'ятовуються, одразу впадають в око та здаються чимось загадковим.

Наведений приклад також цікавий грою слів: фраза "*one for all and all for one*" може стосуватися як дівчат (наприклад, "*одна на всіх і всі на одну*"), так і банди підлітків, як у Олександра Буценка, який відтворив вислів відомим гаслом мушкетерів. Звернімо увагу на те, що членів банди, як і відомих мушкетерів, було четверо.

Те ж речення Євген Синельщиков перекладає у такий спосіб:

Около стойки на возвращающихся стульчиках сидят три герлы, но нас четверо, а закон стаи суров: ван фор ол, и все за одного [Синельщиков 1991, 1].

Тут сленгове слово 60-х років "*devotchkas*" перекладається іншим сленгізмом 60-х років "*герлы*". Як уже було зазначено, автор роману не використав у книзі якийсь існуючий сленг для того, щоб уникнути будь-яких часових, місцевих чи субкультурних асоціацій. Читаючи цей переклад, ми ніби переносимося на "бродвей" епохи бітломанії, епохи стиляг та хіпі – мирних субкультур, певною мірою повних антиподів банди героїв роману. Натяк не помітить лише молодий читач, незнайомий із радянським життям 60-х та 70-х років. Гру слів перекладач відтворює частково транслітерацією, частково – гаслом з роману про мушкетерів, що призводить до втрати будь-якого комічного ефекту.

Варто зауважити, що переклад Синельщикова можна розглянути і з іншого боку, а саме, що його переклад є звичайним віддзеркаленням задуму Берджеса: автор пише книгу англійською і використовує російські слова для створення сленгу, а перекладач

відтворює книгу російською і використовує англійські слова для відтворення "nadsat".

Розглянемо тепер переклад Володимира Бошняка:

За стойкой рядышком сидели три kisy (девчонки, значит), но нас, patsanov, было четверо, а у нас ведь как – либо одна на всех, либо по одной каждому [Бошняк 1991, 1].

Перекладач, як правило, замінює берджесівські слова російським сленгом: "девчонки" → "кисы", "мальчики" → "пацаны". Для впізнаваності перекладач усі слова "nadsat" записує транслітерацією. Володимир Бошняк відтворює тільки один бік гри слів, проте робить це кумедніше, ніж інші перекладачі: "one for all and all for one" → "одна на всех, либо по одной каждому". Варто зауважити, що категорія роду в українській та у російській мовах не дає можливості повністю зберегти оригінальну гру слів.

Перед перекладачами стояло завдання відтворити молодіжний сленг "nadsat", по-перше, зберігаючи за можливості авторський задум, створюючи ті чи інші слова, по-друге, перекласти сленг таким чином, щоб була досягнута така ж пізнаваність та неповторність цього жаргону, як і в тексті-оригіналі, зберегти притаманне йому забарвлення.

Автори перекладів роману послуговувалися такими перекладацькими стратегіями: Олександр Буценко (український переклад) транслітерував російські відповідники "nadsat" українською абеткою, Євген Синельщиков (російський переклад) замінив слова "nadsat" російськими словами, тоді як російський переклад Володимира Бошняка можна назвати поєднанням двох підходів: деякі слова з оригіналу він залишає, деякі замінює сучасним російським сленгом.

Характерною властивістю усіх трьох перекладів є прагнення передати "nadsat" з гумором, а не потаємною мовою, як це замислив Берджес. Як результат, перекладачі створюють такий собі веселий сленг, а не незрозуміле арго.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бёрджесс Э.* Заводной апельсин; пер. с англ. Бошняк В.Б. – Ленинград: Художественная литература, 1991. – 164 с.
2. *Берджес Е.* Механічний апельсин; пер. з англ. Буценко О.А. – Львів: Кальварія, 2004. – 160 с.
3. *Бёрджесс Э.* Заводной апельсин; пер. с англ. Синельщиков Е.П. // Юность. – 1991. – № 3–4

4. A Guide to Nadsat Talk – Режим доступу: <http://www.helium.com/items/94715-a-guide-to-nadsat-talk-in-anthony-burgess-a-clockwork-orange?page=5>
5. Burgess A. A Clockwork Orange. – W. W. Norton & Company: New York, 1986 – 109 p.
6. Cain S., Conley T. Encyclopedia of Fictional and Fantastic Languages. – Westport, Connecticut: Greenwood, 2006 – 272 p.
7. Evans R. Nadsat: The Argot and Its Implications in Anthony Burgess' 'A Clockwork Orange' // Journal of Modern Literature. – 1971. – #1 – p. 406–410
8. Urban Dictionary – Режим доступу: <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=horrorshow>
9. Watts S. Understanding Nadsat Talk in Anthony Burgess' 'A Clockwork Orange'. – Режим доступу: <http://voices.yahoo.com/understanding-nadsat-talk-anthony-burgess-clockwork-472506.html>
10. WorldCat – Режим доступу: <http://bit.ly/11u2h5P>

Стаття надійшла до редакції 24.04.2013

Корняга Кароліс, студ.,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕДАЧИ "НАДСАТ" В УКРАИНСКОМ И РУССКОМ ПЕРЕВОДАХ РОМАНА "ЗАВОДНОЙ АПЕЛЬСИН" ЭНТОНИ БЕРДЖЕСА

Статья посвящена особенностям перевода сленга "nadsat" в романе Энтони Бёрджесса "Заводной апельсин". В статье рассмотрены стратегии перевода, использованные украинскими и русскими переводчиками.

Ключевые слова: искусственный язык, сленг, одомашнивание, стратегия перевода

Korniaga Karolis, stud.,

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

PECULIARITIES OF RENDERING 'NADSAT' IN UKRAINIAN AND RUSSIAN TRANSLATIONS OF ANTHONY BURGESS'S 'CLOCKWORK ORANGE'

The article discusses the translation of 'nadsat' slang from Anthony Burgess's 'A Clockwork Orange'. It analyzes the translation strategies used by the Ukrainian and Russian translators.

Key words: constructed language, slang, domestication, translation strategy.